

ÇOCUKLARIN PARLAK EKRANSIZ BAYRAMI

Bayramlar, Dünya genelinde sosyal etkileşimin, informal öğrenmelerin ve ekran etkileşiminin en üst düzeylerde gerçekleştiği önemli zamanlardır. Bu zamanların doğası gereği insanlar birbirlerini görür, sevinçlerini ve düşüncelerini paylaşır ve birbirlerine olan güvenlerini tazelerler. Buraya kadar her şey açık ve yerinde iken parlak ekranların yaşamlarımıza girmesi ile süreç opaklaşmış ve özünü kaybetmeye başlamıştır. Bayramların özel bir tarafı yetişkinlerden çok çocuklara kattıklarıdır. Bayramlarda parlak ekran etkisi olmadan önce çocuklar akranlarıyla beraber oyun yoluyla öğrenme, akran öğretimi ve problem çözme gibi etkililiği ortaya konmuş süreçleri deneyimlemekteydi. Bu süreçler esasında dil gelişimi, zihinsel gelişim, sosyal gelişim ve üst düzey düşünmenin gelişiminde etkili ve verimli değişimler gözlenmekteydi. Çocuklar bayramlarda rol modelleri gözleme, yanlış ve doğru davranışları yerinde izleme, yetişkin tipi davranışları edinme ve paylaşma gibi süreçleri de deneyimlemekteydi. Fakat günümüzde bu zengin bayram deneyimlerinin sıklığı, her yıl giderek daha da azalmaya devam etti. Eskilerin bir sözü vardır: “Nerede o eski bayramlar!” Evet doğru nerede o eski bayramlar fakat daha da ötesi “Nerede o eski öğrenen çocuklar!”. Parlak ekran, sanal sosyal etkileşim, sanal bireysel deneyimler ve sanalda davranış edinimi gibi tamamı SANAL olan ve eski bayramlarda edinilenlerden çok kaliteli olmayan SANAL deneyimleri sunmaya başlamıştır. Parlak ekranın özellikle de uyku problemlerine, göz yorgunluğuna, fiziksel hareketin kısıtlanmasına, zamanın verimsiz kullanılmasına ve obeziteye neden olabileceği akıldan çıkarılmamalıdır. Parlak ekranın neden olduğu sorunlar sadece parlaklıkla ilgili olmayıp, içerik ve farklı duylara hitap etme özellikleriyle de ilgilidir. Dolayısıyla sorunu ekran karşısında belirli süre kalmak olarak algılamamalıyız.

Çocuklar parlak ekran karşısında hem görme hem de nörolojik açılardan zarar görmelerinin yanında SANALLaşmanın davranış edinimine ve öğrenmeye verdiği zararlarla da baş başa kalmıştır. Bayramlarda bayramın ruhuna aykırı ve zararlı şekilde parlak ekran maruziyetinin belirli bir süreyi (1 saat/gün) aşması ve ekranın bayramların sağladığı öğrenme kazanımlarına ket vurmaya başlaması önemli bir farkındalık gerektirmektedir. Bayram boyunca her ziyarette, her görüşmede ve her seyahatte ekran maruziyetiyle karşı karşıya kalan çocuklarda ekranın başlı başına verdiği zararın ve bayramın sağladığı öğrenme kazanımlarının engellenmesinin önüne geçmek için bazı yollar kullanılabilir. Öncelikle ziyaretler ve seyahatlerde parlak ekranlı araçların bir kutuda toplanması ve sadece iletişim amacıyla sınırlı zaman için kullanılması sağlanabilir. Bu mümkün değilse bile çocuklar için kullanım süresi gün boyunca 1 saatle sınırlandırılıp kullanım izni verilebilir. Kullanım açısından bir sınır

konulamadığında ebeveyn eşliğinde 15 dakikada bir hareket etmek şartıyla toplamda 2 saati geçmeyecek bir kullanım izni verilebilir. Burada önemli olan nokta sadece sınırlama ve engelleme değil cezbedici dış etkenlerin de kullanımınıdır. Bu etkinliklere bazı örnekler verilebilir. Evden çıkarken çocukların belirlediği bir gezi ve ziyaret planının kullanılması, çocukların ilgisini çeken bir kitabın sesli kaydının yol boyunca arabada dinlenmesi, kamp telsizi gibi basit iletişim araçları ile iletişimin ilgi çeken hale getirilmesi, yol boyunca aynı yerde oturmak yerine yapılan yarışmalara göre oturma düzeninin belirlenmesi ve sevilen kişilerin sesli mesajlarını dinleyip sestem tahmin yapılması gibi oyunlaştırmalar ve etkinlikler uygulanabilir. Komşu ve akraba ziyaretlerinde ise varsa çocuklarla oynayabilecek bir fiziksel oyun götürmek çocukların ilgisini cezbeden karakterlerin maketleri ya da legolarını götürmek, telefon ya da tabletleri 2-3 içerik ya da oyunla sınırlamak, dijital oyunların fiziksel taklitleri bulunabiliyorsa onları kullanmak, yetişkinlerin çocuk oyunlarına katılmalarını sağlamak ve resim-yazı platformları ile öğrenme odaklı etkinlikler yapmak önemli kazançlar sağlayacaktır. Bayramlar, değerlerimiz ve paylaşımlarımızın modellendiği zamanlardır. Bunun için hediyeleşme, değer verdiğini gösterme, yardımlaşma ve paylaşımda bulunma süreçlerinin çocukların da dahil olacağı şekilde yapılması önem arz etmektedir.

Parlak ekrana sıkışmış bir bayramın ne çocuklarımıza ne bizlere ne toplumumuza ne de bayramın özüne uygun olduğunu söyleyemeyiz. Öğrenme ve paylaşma fırsatı sağlayan bayramlarımızı çocuklarımız için gerçek bayrama dönüştürme zamanı geldi. Parlak ekran ve anlamsız deneyimlerin sınırlı yaşandığı bir bayram hediye edelim çocuklarımıza. Saygılarımla... Nisan 2024

İYİ BAYRAMLAR...

Prof. Dr. Mustafa Serdar Köksal
<http://www.mustafaserdarkoksal.com.tr/>
[@mustafaserdarkoksal](https://www.instagram.com/mustafaserdarkoksal)
Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, 06800, Beytepe/Ankara